

LIETUVOS KOLEGIJŲ BENDROSIOS PRAKTIKOS SLAUGOS STUDIJŲ PROGRAMŲ STUDENTŲ PROFESINIO IDENTITETO LYGMENŲ SĄRYŠIS SU JŲ FORMUOJANČIAIS VEIKSNIAIS

Ramutė Rimkienė¹, Vilma Žydžiūnaitė²

¹*Kauno kolegija,* ²*Vytauto Didžiojo universitetas*

Raktažodžiai: profesinis identitetas, koleginės studijos, Bendrosios praktikos slaugos studijų programa.

Santrauka

Kolegijose profesinis rengimas grindžiamas teorijos ir praktinio mokymo dermės principu. Bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų rengimą reglamentuoja ne tik LR švietimo normatyviniai dokumentai, bet ir Europos Sąjungos direktyvos, kuriuose akcentuojama, jog praktinis mokymas turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. bendros studijų trukmės. Mokslininkai, tiriantys profesinio identiteto vystymo/si procesus ir jį sąlygojančius veiksnius, taip pat akcentuoja teorijos ir praktikos dermę, teorinių ir praktinių studijų metu formuojasi asmens profesinis identitetas.

Tyrimo objektas – Lietuvos kolegijų Bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų profesinio identiteto lygmenys.

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos kolegijų Bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų profesinio identiteto lygmenų sąryšį su jį formuojančiais veiksniais.

Tyrimo klausimai: Kokiuose profesinio identiteto lygmenyse yra Kolegijos Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai, studijuodami antrajame kurse? Kokie veiksniai sąlygoja profesinio identiteto vystymą/si?

Tyrime dalyvavo keturių Lietuvos kolegijų Bendrosios praktikos slaugos studijų programų 246 antro kurso studentai. Pasirinkta tikslinė atranka. Tyrimas atliktas 2013 m. kovo – balandžio mėnesiais, kai Bendrosios praktikos slaugos studijų programų antro kurso studentai buvo išklause dalį specialiuųjų teorinių dalykų bei pirmame kurse buvo atlikę mokomąją slaugos praktiką.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžioji dauguma apklaustųjų studentų yra stipriame atidėto profe-

sinio identiteto lygmenyje. Pagrindiniai veiksniai, darantys teigiamą įtaką profesinio identiteto vystymui/si: dėstytojų profesinis pasirengimas slaugoje ir jų sąveika su pacientais bei sveikatos priežiūros personalu. Tyrimo dalyvių profesinio identiteto lygmenų stiprumas glaudžiai siejasi su dėstytojų profesine patirtimi slaugoje ir jų bendradarbiavimu su pacientais bei sveikatos priežiūros personalu.

Įvadas

Intensyvūs ekonominiai, socialiniai, technologiniai pokyčiai, globalizacijos procesai, didėjantys darbo rinkos poreikiai verčia Koleginio sektoriaus institucijas ieškoti būdų, didinančių absolventų galimybę konkuruoti darbo rinkoje. Svarbus veiksnys, didinantis jauno specialisto konkurencingumą darbo rinkoje – stiprus profesinis identitetas [2, 9, 10, 23, 24]. Profesinis identitetas apima profesinį tinkamumą, profesinį pasirengimą, profesinį apsisprendimą, profesijos vaizdą ir save joje, profesinį planą, karjerą, profesinę savimone, o profesinio identiteto esmę sudaro asmens motyvacija ir asmenybė [23]. Profesinis identitetas yra konceptualizuojamas kaip vystymosi procesas, kuris yra tiesiogiai susijęs ir sąlygotas profesinio mokymo ir praktikos „dichotomijos“, jis siejasi su profesionalo koncepcija, nurodančia, ką reiškia būti realiu profesionalu ir kaip jis turi elgtis [21]. Profesinis identitetas vystosi studijuojant praktikoje, įgyjant gilesnį profesinį supratimą, vystantis profesiniam talentui ir vertybėms. Tai gali būti nuostatos, žinios, įsitikinimai, vertybės ir įgūdžiai būdingi tai pačiai profesinei grupei ir susiję su individo užimamu vaidmeniu [2, 11]. Profesinis identitetas suteikia asmeniui teigiamų emocijų ir jausmų bei leidžia jam prognozuoti savo profesinę veiklą ir savarankiškai priimti profesinius sprendimus [24]. Profesinis identitetas sukuria asmeniui pagrindą tikslų nusistatymui, savireguliacijai, palengvina perėjimą iš mokymosi institucijos į darbinę aplinką ir padeda joje lengviau adaptuotis [9]. Profesinio identiteto vystymas/ is yra laipsniškas procesas, kuris galiausiai leidžia asme-

niui įsipareigoti profesinėms vertybėms ir tikslams [1].

Profesinis identitetas formuojasi palaipsniui, visą asmens identifikavimosi su profesiniu vaidmeniu laikotarpi, o svarbiausias komponentas – asmens savivokos ir atsakomybės ugdymas per savęs ir profesinės srities pažinimą [4]. Profesinis identitetas – asmens kaip profesionalo vystymasis, apjungiant asmenines vertybes ir įsitikinimus su profesijos vertybėmis ir įsitikinimais [10]. Žydžiūnaitė ir Crisafulli (2012) teigia, jog turint omenyje studento profesinio identiteto konstravimą studijose itin svarbu, kad „profesinės žinios turi būti apibrėžiančios esminius filosofinius ir funkcinis profesijos elementus, kuriais galima identifikuoti profesiją. Tačiau šios žinios neturėtų būti pernelyg specializuotos, idant profesija netaptų amatu, o studentas – amatininku“ [21]. Vadinasi, profesinis identitetas pradedamas konstruoti teorinių ir praktinių studijų metu, kuomet teorinės žinios būtina turi sudaryti galimybes studentams įgyti praktinių patirčių, o akademinis ir praktinis kontekstai susieti vienas su kitu bei papildantys vienas kitą.

Koleginėse studijose teorinis ir praktinis mokymas/ is grindžiamas dermės principu, abi dedamosios vienodai svarbios studentams pradedant konstruoti profesinį identitetą. Bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų rengimą reglamentuoja ne tik LR švietimo normatyviniai dokumentai, bet ir Europos Sąjungos direktyvos, o praktinis mokymas turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. bendros studijų trukmės. Mokslininkai, tyrę profesinio identiteto vystymą/si ugdyme, akcentuoja teorijos ir profesinės praktikos vienovę, išryškina veiksnius, padedančius formuoti studentų profesinį identitetą [2, 4, 7, 19]. Svarbus veiksnys, padedantis formuoti studentų profesinį identitetą – kritinis požiūris. Kritinis požiūris reikalauja abipusio dalyvavimo, kur studentai ir pedagogai pradedami dialogą kruopščiai aptaria profesines vertybes, interesus ir tikslus. Studentai, kritiškai vertinantys mokymą ir mokymąsi teoriniame ir praktiniame kontekstuose, sėkmingiau konstruoja profesinį identitetą [17]. Asmens profesinis identitetas vystosi profesinės veikos metu kartu su profesinio „aš“ koncepcija, kuri leidžia asmeniui susidaryti bendrą vaizdą apie save, kaip profesijos atstovą, su profesinės kultūros atributais, normomis, taisyklėmis, tradicijomis, priklausančiomis tam tikrai profesinei bendruomenei [24]. Tapatumas suprantamas kaip socialinis konstruktas, socialiniai ryšiai padeda konstruoti profesinį identitetą, norėdami suprasti, kad yra „man“ ir „kitiems“, socialiniai ryšiai studentams padeda įsitvirtinti profesinėje grupėje [17]. Dalyvaujant klinikiniuose užsiėmimuose, kai dėstytojai, gydytojai bei pacientai elgėsi su jais, kaip su būsimais profesionalais, studentai jaučia profesinį pasitenkinimą [19]. Tyrėjai, nagrinėjantys slaugytojų rengimo aktualijas, akcentuoja te-

orinio ir praktinio mokymo integralumą per slaugos dėstytojų patirtį. Slaugos dėstytojai turi turėti svarių teorinių žinių ir techninių įgūdžių, norėdami sėkmingai atlikti savo kaip dėstytojo misiją, sėkmingai formuojant būsimų slaugytojų profesinį identitetą [3, 12]. Kragelund (2011) tyrinėdama Danijos slaugytojų mokymo/si modelį akcentuoja praktikos mentorių požiūrio ir vertybių svarbą formuojant profesinį identitetą [12]. Praktikos mentorius studentams klinikinėje praktikoje padeda plėtoti profesines ir bendrąsias kompetencijas, akcentuojama teigiamos atmosferos, darbo organizavimo svarba praktikos vietose, kas daro tiesioginę įtaką teigiamo profesinio identiteto vystymui/si [1, 2]. Praktikos mentoriaus pagalba itin svarbi praktinėje veikloje ir daro didelę įtaką studentų profesinio identiteto formavimui/si [2].

Profesinio identiteto formavimas/is yra laipsniškas procesas, kurį sustiprinta sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu bei profesiniai lūkesčiai bei normos [20]. Kitas itin svarbus veiksnys profesinio identiteto formavimui/si – studentų motyvacija. Asmenybės ypatumai, kuriuos profesinio rengimo metu išsivystė būsimasis specialistas, teigiamai veikia būsimo specialisto profesinio identiteto formavimąsi [26]. Psichologinis asmenybės brandumas, savivoka, savęs pažinimas, nuolatinis profesinės veiklos reflektavimas padeda formuoti profesinį identitetą [4, 16]. Nuo asmenybės pasirinkto kognityvinio stiliaus bei jautrumo priklauso individo gebėjimas rasti tinkamą kontaktą su kitais asmenimis [25]. Kognityvinis lankstumas priklauso nuo individo sugebėjimo struktūrizuoti žinias, atsakant į besikeičiančios aplinkos reikalavimus.

Teorija teigia, kad nagrinėjant identiteto lygmenis daugelis mokslininkų remiasi Eriksono [6] bei papildyta ir praplėsta Marcia [13-15] identiteto koncepcija, kuri funkcionuoja problemų sprendimo kontekste. Marcia teigia, jog žmogaus gyvenime identitetas (taip pat ir profesinis) nuolat vystosi ir formuojasi psichodinaminio proceso metu. Profesinis identitetas pasiekiamas renkant ir išbandant įvairias galimas alternatyvas. Marcia [13-15] išskiria keturias identiteto būsenas pagal lygius: žemiausias, pirmasis, – išsklaidytas identitetas (identity diffusion), aukštesnis, antrasis, – įsisavintas identitetas (foreclosure), trečiasis, – laikinai atidėtas identitetas (*moratorium*), aukščiausias, ketvirtasis, – pasiektas identitetas (*identity achievement*).

Analizuojant mokslinę literatūrą išryškėjo, kad Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų profesinio identiteto vystymui/si gali daryti įtaką tokie veiksniai – dėstytojų profesinis pasirėngimas slaugoje, praktikos mentorių pagalba, studentų motyvacija, sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros specialistais darbinėse aplinkose.

Tyrimo objektas – Lietuvos kolegijų Bendrosios prakti-

kos slaugos studijų programų studentų profesinio identiteto lygmenys. Tyrimo klausimai: kokiuose profesinio identiteto lygmenyse yra Kolegijos Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai, studijuodami antrame kurse? Kokie veiksniai sąlygoja profesinio identiteto vystymą/si?

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos kolegijų Bendrosios praktikos slaugos studijų programų studentų profesinio identiteto lygmenų sąryšį su jį formuojančiais veiksniais.

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodai. Atiekant tyrimą, taikyti tokie metodai: mokslo šaltinių analizė, apklausa raštu, statistinė duomenų analizė atlikta naudojant SPSS 15.0 (*Statistical Package for the Social Sciences*) ir Windows Microsoft Office programinę įrangą. Aprašomosios statistikos metodais apskaičiuotos įvairių rodiklių skaitinės charakteristikos – dažniai, vidurkiai (\bar{V}) ir standartinis nuokrypis (SN) bei realizuoti neparametrinės statistikos metodai: kintamųjų skirsnių normalumui nustatyti naudotas Kolmogorovo – Smirnovo testas. Siekiant didesnio tyrimo tikslumo, skaičiavimams buvo naudojamas statistinis ryšio stiprumą ir pobūdį nusakantis Spearman'o koreliacijos koeficientas (R_s), kuris yra ranginis koreliacijos koeficientas, vertinant tiesioginį (teigiamą) arba netiesioginį (neigiamą) ryšį. Kuo Spearman'o koreliacijos koeficiento reikšmė artimesnė -1 arba 1, tuo ryšys tarp kintamųjų stipresnis. Chi kvadrato testas (χ^2) šiame tyrime taikytas, siekiant nustatyti vertinimo pokyčių statistinį reikšmingumą tarp kintamųjų, vertinant atitinkamą profesinį identitetą formuojančių veiksnių grupę. Siekiant išsiaiškinti kaip skiriasi respondentų atitinkamų profesinio identiteto būsenų vertinimas pagal respondentų grupes, kurios skirstytos pagal pozityvų ar negatyvų požiūrį, vertinant atitinkamą profesinį identitetą formuojantį kintamąjį, buvo taikytas Mann–Whitney testas. Naudotas Kruskal-Wallis testas trijų nepriklausomų imčių lyginimui pagal respondentų tėvų išsilavinimą. Statistiškai patikimas ryšys laikomas tada, kai p reikšmė lygi ar yra mažesnė už pasirinktą reikšmingumo lygmenį α 0,05.

Kiekvienos profesinį identitetą formuojančios veiksnių grupės išvestinis kintamasis apskaičiuotas taip – 1, 2, 3, reikšmes sujungiant ir vertinant kaip negatyvias, 4,5 – kaip pozityvias. Siekiant atskleisti atitinkamo profesinio identiteto būsenų stiprumą, sukurtas kiekvienos profesinio identiteto būsenos išvestinis kintamasis. Pritaikant aritmetinio vidurkio formulę apskaičiuotas vidurkis: kai vidurkio reikšmė nuo 1 – 2,6 atitinkamo profesinio identiteto būsenos – silpna, nuo 2,601 iki 3,4 – neutrali, nuo 3,401 iki 5,0 – stipri būsenos. Lentelėse pateikta procentinė išvestinio kintamojo reikšmė pagal atitinkamos profesinio identiteto būsenos stiprumą lyginant su profesinį identitetą formuo-

jančios veiksnių grupės pozityviu ar negatyviu išvestiniu kintamuoju.

Tyrimo instrumentas. Apklausiai atlikti buvo sudarytas klausimynas, remiantis Marcia [13-15] identiteto būsenų nustatymo koncepcija ir [18] profesinio identiteto lygmens nustatymo metodika, atrenkant su profesiniu identitetu susijusius klausimus; klausimus, susijusius su profesinį identitetą formuojančiais veiksniais, išanalizavusios literatūrą, suformulavo straipsnio autorės. Sudarant klausimyną, buvo vadovaujamosi logiškumo, nuoseklumo ir vienodumo principais. Tyrimo instrumentą sudaro 3 uždaro ir atviro tipo klausimų struktūriniai blokai. Pirmą klausimyno dalį sudaro 35 klausimai, susiję su profesinio identiteto lygmenimis, kurie suskirstyti į keturis lygmenis – žr. įvadą. Antrąjį klausimų bloką sudaro klausimai, susiję su profesinį identitetą formuojančiais veiksniais, kurie suskirstyti į keturias grupes – dėstytojų profesinis pasirėngimas slaugoje, praktikos mentorių pagalba, studentų motyvacija, sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu darbinėse aplinkose. Trečiąją klausimyno dalį sudaro klausimai apie respondentų sociodemografines charakteristikas - lytį, studijų metus, tėvų (ar globėjų) turimą išsilavinimą, respondentų amžių. Tyrime naudota 5 verčiamų balų Likert skalė, apdorojant duomenis, reikšmės verstos į absoliučius skaičius – kur 5 yra pozityviausias, o 1 – negatyviausias vertinimas.

Skalių vidinis suderinamumas buvo įvertintas naudojant Cronbach alpha kriterijų. Nustatyta, kad išsklaidyto profesinio identiteto (*identity diffusion*) skalės vidurkis Cronbach alfa – 0,639, laikinai atidėto profesinio identiteto (*moratorium*) – 0,622, įsisavinto profesinio identiteto (*foreclosure*) – 0,848, pasiekto profesinio identiteto (*identity achievement*) – 0,548. Profesinį identitetą formuojančių veiksnių skalėse Cronbach alfa vidurkiai tokie – dėstytojų profesinis pasirėngimas slaugoje – 0,717, praktikos mentorių pagalba – 0,644, studentų motyvacija 0,497, sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros specialistais darbinėse aplinkose – 0,808.

Tyrimo imtis. Pasirinkta tikslinė atranka, kuri naudojama situacijose, kuomet tyrėjas iš anksto žino kažką apie konkrečius žmones ar įvykius ir sąmoningai pasirenka tam tikrus atvejus, nes jie yra suvokiami kaip galintys suteikti vertingiausios informacijos [5]. Tyrimas atliktas 2013 m. kovo – balandžio mėnesiais, kuomet Bendrosios praktikos slaugos studijų programų antrojo kurso studentai buvo išklaušę dalį specialiųjų teorinių dalykų, pirmame kurse atlikę mokomąją slaugos praktiką ir ruošėsi profesinės veiklos praktikos realizavimui. Tyrime dalyvavo keturių Lietuvos kolegijų Bendrosios praktikos slaugos studijų programų 246 antrojo kurso studentai.

Rezultatai ir jų aptarimas

Marcia [13-15] išskiria keturias identiteto būsenas pagal alternatyvų tyrinėjimo laipsnį ir sprendimo priėmimo krizę bei įsipareigojimą tam tikrai sričiai.

Respondentų buvo prašoma įvertinti teiginius susijusius su išsklaidytu profesiniu identitetu, įsisavintu profesiniu identitetu, laikinai atidėtu profesiniu identitetu, pasiektu profesiniu identitetu. Pirmame paveiksle pateikta apklaustųjų antrojo kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų **profesinio identiteto būsenų pasiskirstymas**.

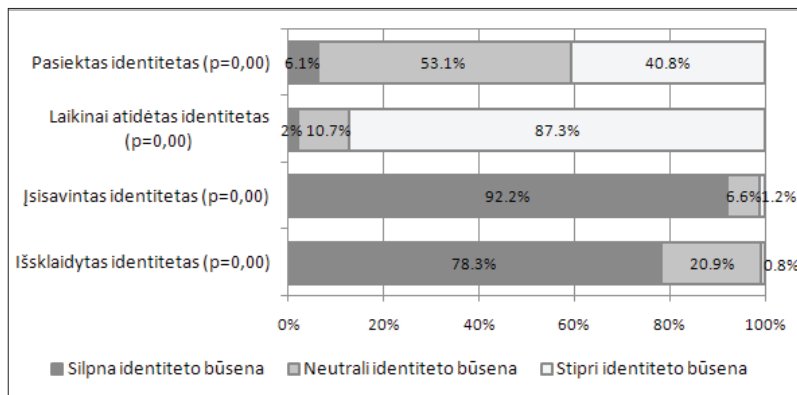
Išsklaidytas identitetas – žemiausio lygio būseną, kai asmuo neturi tvirtų tikslų, vertybių, įsitikinimų ir aktyviai nesistengia juos susiformuoti, nedaro jokių ženklių sprendimų [13, 14, 15]. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad vos vienas procentas respondentų jaučiasi esą stiprioje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje, penktadalis – neutralioje, o aštuoni dešimtadaliai yra silpnoje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje (78,3%, $p = 0,00$, rangų vidurkis = 1,74). Didžioji dalis apklaustųjų antrojo kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų jau rūpinasi savo gyvenimo kryptingu-

mu, pradeda ieškoti alternatyvų, siekti profesinių tikslų.

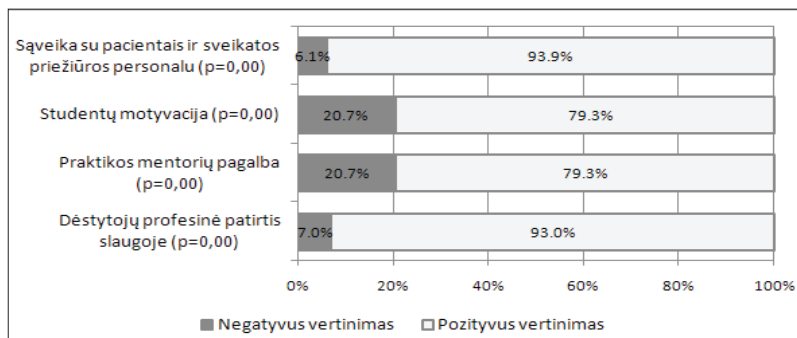
Įsisavintame identitete – žmogus jau turi tam tikrą tikslų, vertybių ir įsitikinimų rinkinį, gali save aiškiai apibūdinti, bet šis apibūdinimas atsiranda ne po įvairių bandymų ir eksperimentų, bet automatiškai įgyjamas norint pateisinti kitų lūkesčius, vertybes, normas. Šioje būsenoje žmogus siekia būti toks, kokį jį nori matyti aplinkiniai [13,14,15]. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžioji dauguma (92,2%, $p = 0,00$, rangų vidurkis = 1,53) yra silpnoje įsisavinto profesinio identiteto būsenoje. Aštuoni nuošimčiai apklaustųjų studentų yra neutralioje ar stiprioje įsisavinto profesinio identiteto būsenoje. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog apklaustieji antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai nėra linkę pasiduoti tėvų ar kitų svarbių asmenų nuomonei.

Laikiniai atidėtas identitetas – pereinamoji būseną, būdinga žmonėms aktyviai kuriantiems savo identitetą. Šioje būsenoje asmenys tyrinėja ir ieško naujų alternatyvų, bando rinktis ką nors naujo, linkęs į savirefleksiją, bet jiems trūksta specifinių įpareigojimų [13-15]. Išanalizavus apklaustųjų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų nuomonę vertinant laikinai atidėto profesinio identiteto būsenos lygį, nustatyta, kad beveik devyni dešimtadaliai turi stiprią atidėto profesinio identiteto būseną (87,3%, $p = 0,00$, rangų vidurkis = 3,63), vienuolika nuošimčių respondentų yra neutralioje atidėto profesinio identiteto būsenoje ir tik du nuošimčiai silpnoje būsenoje. Tyrimo rezultatai liudija, kad didžioji dauguma respondentų labiau linkę reflektuoti, ieškoti alternatyvų, aktyviai siekia ką nors savo gyvenime pakeisti.

Pasiekto identiteto lygmenyje – žmogus jau išgyveno krizę, tvirtai žino ko nori, apsvaistęs ir pasirinkęs vertybių sistemą bei pasaulėžiūrą, mažiau priklausomas nuo aplinkinių nuostatų, asmenims būdinga refleksija, bet jie yra tvirtai įsipareigoję savo pasirinkimui [13,14,15]. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad du penktadaliai apklaustųjų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų (40,8%, $p = 0,00$, rangų vidurkis = 3,10) yra stiprioje pasiekto profesinio identiteto būsenoje, o kiek daugiau nei pusė (53,1%) neutralioje pasiekto profesinio identiteto būsenoje, šeši dešimtadaliai silpnoje. Tyrimo rezultatai liudija, kad du trečdaliai respondentų dar abejoja dėl savo profesinio pasirinkimo, dar

1 pav. Profesinio identiteto būsenų pasiskirstymas

2 pav. Profesinį identitetą formuojančių veiksnių vertinimas

neturi stiprių įsipareigojimų savo profesiniams tikslams.

Siekiant išsiaiškinti, kokį poveikį respondentų profesinio identiteto būsenoms turi tėvų ar globėjų išsilavinimas, atliktas Kruskal-Wallis testas. Testo rezultatai parodė, kad statistiškai reikšmingo skirtumo tarp tėvų ar globėjų išsilavinimo ir respondentų profesinio identiteto būsenų nėra, todėl šiuo pjūviu duomenys neanalizuojami.

Apklaustieji antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai vertino profesinį identitetą formuojančius veiksnius (2 pav.).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad svarbiausi veiksniai, formuojantys profesinį identitetą, yra tokie – dėstytojų profesinis pasirėngimas slaugoje bei sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu. Daugiau nei devyni dešimtadaliai antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų šiuos veiksnius vertino pozityviai, tarp pozityvaus ir negatyvaus vertinimo šiose skalėse yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p = 0,00$). Praktikos mentorių pagalba ir studentų motyvacija, penktadaliui respondentų pasirodė neturinti įtakos formuojant profesinį identitetą tarp pozityvaus ir negatyvaus vertinimo šiose skalėse yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p = 0,00$). Teorija teigia, jog profesinio identiteto formavimui/si svarios įtakos turi studentų motyvacija ir profesinis interesas [16]. Darbo vietoje vykstant sąveikai (interakcijai) žmonės lygina save ar išskiria save iš kitų profesinės grupės narių, vystosi teigiamas ar neigiamas profesinis identitetas [1].

1 lentelėje pateikta veiksmų, formuojančių profesinį identitetą pozityvus ar negatyvus vertinimas ir respondentų išsklaidyto identiteto būsenų sąsajos. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad keturi penktadaliai (80,0%) respondentų pozityviai vertinančių dėstytojų profesinę patirtį slaugoje yra silpnoje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje,

1 lentelė. Veiksmų, formuojančių profesinį identitetą, vertinimas ir respondentų išsklaidyto profesinio identiteto būsenų sąsajos

Veiksniai formuojantys profesinį identitetą	Veiksmų vertinimas	Išsklaidytas identitetas				p
		Stipri būsena	Neutrali būsena	Silpna būsena	Rangų vidurkis	
Dėstytojų profesinė patirtis slaugoje	Pozityvus (n=225)	0,4%	19,6%	80,0%	119,62	0,03
	Negatyvus (n=17)	5,9%	35,3%	58,8%	146,44	
Praktikos mentorių pagalba	Pozityvus (n=192)	0,5%	17,2%	82,3%	116,89	0,01
	Negatyvus (n=50)	2,0%	34,0%	64,0%	139,22	
Studentų motyvacija	Pozityvus (n=192)	1,0%	19,8%	79,2%	120,77	0,66
	Negatyvus (n=50)	0,0%	24,0%	76,0%	124,30	
Sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu	Pozityvus (n=229)	0,9%	18,8%	80,3%	119,41	0,00
	Negatyvus (n=15)	0,0%	57,1%	42,9%	164,36	

2 lentelė. Veiksmų, formuojančių profesinį identitetą, vertinimas ir respondentų įsisavinto profesinio identiteto būsenų sąsajos

Veiksniai, formuojantys profesinį identitetą	Veiksmų vertinimas	Įsisavintas identitetas				p
		Stipri būsena	Neutrali būsena	Silpna būsena	Rangų vidurkis	
Dėstytojų profesinė patirtis slaugoje	Pozityvus (n=225)	0,9%	4,9%	94,2%	118,99	0,00
	Negatyvus (n=17)	5,9%	29,4%	64,7%	154,74	
Praktikos mentorių pagalba	Pozityvus (n=192)	1,0%	4,2%	94,8%	118,32	0,00
	Negatyvus (n=50)	2,0%	16,0%	82,0%	133,70	
Studentų motyvacija	Pozityvus (n=192)	1,0%	3,6%	95,3%	117,70	0,00
	Negatyvus (n=50)	2,0%	18,0%	80,0%	136,09	
Sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu	Pozityvus (n=229)	1,3%	5,7%	93,0%	121,01	0,06
	Negatyvus (n=15)	0,0%	21,4%	78,6%	138,21	

du penktadaliai negatyviai vertinančiųjų – stiprioje ar neutralioje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje. Mann-Whitney testas parodė, kad vertinant dėstytojų profesinę patirtį slaugoje yra statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančiųjų grupių ($p = 0,03$).

Didžioji dalis (82,3%) respondentų, pozityviai vertinančių praktikos mentorių pagalbą yra silpnoje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje, beveik du penktadaliai negatyviai vertinančiųjų – stiprioje ar neutralioje šio identite-

3 lentelė. Veiksnių, formuojančių profesinį identitetą, vertinimas ir respondentų laikinai atidėto profesinio identiteto būsenų sąsajos

Veiksniai, formuojantys profesinį identitetą	Veiksnių vertinimas	Pasiektas identitetas				P
		Stipri būsena	Neutrali būsena	Silpna būsena	Rangų vidurkis	
Dėstytojų profesinė patirtis slaugoje	Pozityvus (n=225)	41,3%	53,3%	5,3%	121,54	0,97
	Negatyvus (n=17)	41,2%	52,9%	5,9%	120,97	
Praktikos mentorių pagalba	Pozityvus (n=192)	43,2%	52,6%	4,2%	124,54	0,13
	Negatyvus (n=50)	34,0%	56,0%	10,0%	109,83	
Studentų motyvacija	Pozityvus (n=192)	43,2%	50,5%	6,3%	123,06	0,44
	Negatyvus (n=50)	34,0%	64,0%	2,0%	115,51	
Sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu	Pozityvus (n=229)	42,4%	52,4%	5,2%	124,73	0,03
	Negatyvus (n=15)	20,0%	60,0%	20,0%	88,50	

4 lentelė. Veiksnių, formuojančių profesinį identitetą, vertinimas ir respondentų pasiekto profesinio identiteto būsenų sąsajos

Veiksniai, formuojantys profesinį identitetą	Veiksnių vertinimas	Laikiniai atidėtas identitetas				P
		Stipri būsena	Neutrali būsena	Silpna būsena	Rangų vidurkis	
Dėstytojų profesinė patirtis slaugoje	Pozityvus (n=225)	89,3%	8,9%	1,8%	123,54	0,00
	Negatyvus (n=17)	64,7%	35,3%	0,0%	94,50	
Praktikos mentorių pagalba	Pozityvus (n=192)	89,6%	9,4%	1,0%	123,95	0,06
	Negatyvus (n=50)	80,0%	16,0%	4,0%	112,10	
Studentų motyvacija	Pozityvus (n=192)	89,6%	9,9%	0,5%	124,03	0,06
	Negatyvus (n=50)	80,0%	14,0%	6,0%	111,80	
Sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu	Pozityvus (n=229)	89,5%	9,2%	1,3%	124,83	0,00
	Negatyvus (n=15)	50,0%	35,7%	14,3%	75,79	

to būsenoje. Rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančių grupių ($p = 0,01$). Beveik keturi penktadaliai (79,2%) respondentų pozityviai ir negatyviai (79,2%) vertinančių studentų motyvaciją yra silpnoje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje, statistiškai reikšmingo skirtumo tarp grupių nerasta ($p = 0,66$). Keturi penktadaliai (80,3%) apklaustųjų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų pozityviai vertinančių sąveiką su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu yra silpnoje išsklaidyto profesinio identiteto būsenoje, du trečdaliai (57,1%) negatyviai vertinančių

– neutralioje išsklaidyto identiteto būsenoje. Rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančių grupių ($p = 0,00$). Galima daryti prielaidą, kad apklaustieji antrojo kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai pozityviai vertinantys dėstytojų profesinę patirtį slaugoje, praktikos mentorių pagalbą, sąveiką su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu labiau rūpinasi savo profesine ateitimi, siekia profesinių tikslų.

2 lentelėje pateikta veiksnių, formuojančių profesinį identitetą, pozityvus ar negatyvus vertinimas bei respondentų įsisavinto profesinio identiteto būsenų sąsajos. Didžioji dalis respondentų, pozityviai vertinančių visus veiksnius, yra silpnoje įsisavinto profesinio identiteto būsenoje.

Analizuojant respondentų, neigiamai vertinančių veiksnius, nuomonę, išryškėjo, kad dėstytojų profesinė patirtis slaugoje svarbiausias veiksnys įsisavinto profesinio identiteto būsenoje. Daugiau nei trečdalis respondentų (35,3%) yra stiprioje ar neutralioje šio identiteto būsenoje. Nagrinėjant neigiamai vertinančiųjų nuomonę apie kitų veiksnių įtaką respondentų įsisavinto profesinio identiteto būsenai, nustatyta, jog praktikos mentorių pagalba, studentų motyvacija, sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros

personalu, vienodai veikia jų įsisavinto profesinio identiteto būseną, penktadalis yra stiprioje ar neutralioje šio identiteto būsenoje. Visose veiksnių grupėse rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančiųjų ($p = 0,00$).

3 lentelėje pateikta veiksnių, formuojančių profesinį identitetą, pozityvus ar negatyvus vertinimas ir respondentų laikinai atidėto profesinio identiteto būsenų sąsajos. Didžioji dalis respondentų pozityviai ir negatyviai vertinančių praktikos mentorių pagalbą, studentų motyvaciją, yra stiprioje atidėto profesinio identiteto būsenoje, tarp grupių

nerasta statistiškai reikšmingo skirtumo ($p = 0,06$). Trys trečdaliai (89,3%) respondentų pozityviai vertinančių dėstytojų profesinę patirtį slaugoje yra stiprioje laikinai atidėto profesinio identiteto būsenoje, o negatyviai vertinančiųjų tik du trečdaliai (64,7%). Daugiau nei trečdalis (35,3%) negatyviai vertinančiųjų yra neutralioje šio identiteto būsenoje. Rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančiųjų ($p = 0,00$). Nagrinėjant tyrimo rezultatus, nustatyta, kad trys trečdaliai (89,5%) apklaustųjų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų, pozityviai vertinančių sąveiką su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu, yra stiprioje laikinai atidėto profesinio identiteto būsenoje, tik pusė (50,0%) negatyviai vertinančiųjų yra stiprioje šio identiteto būsenoje, kita pusė silpnoje ar neutralioje būsenoje. Rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp sąveiką su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu tarp pozityviai ir negatyviai vertinančių grupių ($p = 0,00$). Galima teigti, kad didžioji dalis respondentų pozityviai vertinančių visus formuojančius profesinį identitetą veiksnius gilinasi į savo veiklą, reflektuoja.

4 lentelėje pateikta veiksnių, formuojančių profesinį identitetą, pozityvus ar negatyvus vertinimas ir respondentų pasiekto profesinio identiteto būsenų sąsajos. Beveik du penktadaliai respondentų pozityviai ir negatyviai vertinančių dėstytojų profesinę patirtį slaugoje ($p = 0,97$), praktikos mentorių pagalbą ($p = 0,13$), studentų motyvaciją ($p = 0,44$), yra stiprioje pasiekto profesinio identiteto būsenoje, tarp grupių nerasta statistiškai reikšmingo skirtumo. Du penktadaliai (42,4%) respondentų, pozityviai vertinančių sąveiką su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu, ir penktadalis (20,0%) negatyviai vertinančiųjų yra stiprioje pasiekto profesinio identiteto būsenoje. Pusė (52,4,0%) pozityviai vertinančių šių veiksnių yra neutralioje šioje profesinio identiteto būsenoje, negatyviai – du trečdaliai (60,0%), penktadalis (20,0%) vertinančių negatyviai yra silpnoje būsenoje. Rastas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp pozityviai ir negatyviai vertinančiųjų ($p = 0,03$). Dėstytojų profesinę patirtis slaugoje, praktikos mentorių pagalba, pačių studentų motyvacija, bendravimas ir su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu darbinėse aplinkose, padėjo dviem penktadaliams respondentų suformuoti stiprią pasiekto profesinio identiteto būseną.

Siekiant didesnio tyrimo tikslumo, atlikta koreliacinė analizė. Analizuojant profesinio identiteto atitinkamo lygio išvestinių kintamųjų koreliacinius ryšius su profesinį identitetą formuojančiais veiksniais išryškėjo, jog tarp išsklaidyto profesinio identiteto kintamojo ir dėstytojų profesinės patirties slaugoje, praktikos mentorių pagalbos bei sąveikos su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu ras-

tas silpnas neigiamas, statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys (nuo $R_s = -0,198$ iki $-0,294$; $p = 0,00$). Tarp įsisavinto profesinio identiteto kintamojo ir dėstytojų profesinės patirties slaugoje, praktikos mentorių pagalbos, studentų motyvacijos, sąveikos su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu stebimas labai silpnas bei silpnas neigiamas, statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys (nuo $R_s = -0,172$ iki $-0,280$; $p = 0,00$). Analizuojant laikinai atidėto profesinio identiteto ir veiksnių formuojančių profesinį identitetą koreliacijas, rasta tarp dėstytojų profesinės patirties slaugoje, praktikos mentorių pagalbos bei sąveikos su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu silpnas teigiamas, statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys (nuo $R_s = 0,212$ iki $0,333$; $p = 0,00$). Tarp pasiekto profesinio identiteto kintamojo ir dviejų veiksnių formuojančių profesinį identitetą rastas silpnas teigiamas, statistiškai reikšmingas koreliacinis ryšys – dėstytojų profesinės patirties slaugoje ($R_s = 0,235$, $p = 0,00$), sąveikos su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu ($R_s = 0,370$, $p = 0,00$), labai silpna koreliacija nustatyta su praktikos mentorių pagalbos veiksmu ($R_s = 0,160$, $p = 0,01$). Tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad stipriausias veiksnys darantis įtaką respondentų teigiamo profesinio identiteto formavimui yra teigiama sąveikos su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad svarbiausi veiksniai teigiamai formuojantys profesinį identitetą – dėstytojų profesinis pasirengimas slaugoje ir sąveika su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu. Daugiau nei devyni dešimtadaliai antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų šiuos veiksmus vertino pozityviai, tarp pozityvaus ir negatyvaus vertinimo šiose skalėse yra statistiškai reikšmingas skirtumas ($p = 0,00$). Du penktadaliai apklaustųjų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų tvirtai žino, ko nori profesinėje veikloje, apsvartę ir pasirinkę vertybių sistemą bei pasaulėžiūrą, mažiau priklausomi nuo aplinkinių nuostatų, jiems būdinga refleksija, jie yra tvirtai įsipareigoję savo profesiniam pasirinkimui.

Išvados

Lietuvos kolegijų antro kurso Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentai yra stiprioje laikinai atidėto profesinio identiteto būsenoje, aktyviai kuria savo profesinį identitetą, reflektuoja patirtis, ieško alternatyvų, bet jiems dar trūksta profesinių įpareigojimų ir slaugos profesinių vertybių internalizavimo. Šių studentų profesinio identiteto būsenų stiprumas labai priklauso nuo dėstytojų profesinės patirties slaugoje ir bendradarbiavimo su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu.

Dėstytojų profesinę patirtis slaugoje, gebėjimas teori-

nius dalykus susieti su praktine slaugytojo veikla bei glaudus, pozityvus, dalykinis bendradarbiavimas su pacientais ir sveikatos priežiūros personalu suponuoja slaugos profesinių vertybių internalizavimą ir padeda formuoti Bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentams stiprų profesinį identitetą.

Literatūra

- Aari R, L, Elomaa L, Ylonen M, Saarikoski M. Problem-based learning in clinical practice: Employment and education as development partners. *Nurse Education in Practice*. 2008; 8: 420–427.
- Adams K, Hean S, Sturgis P, Clark J. M. Investigating the factors influencing professional identity of first-year health and social care students. *Learning in Health and Social Care*. 2006; 5(2):55–68.
- Aguayo-González M, Monereo-Font C. The nurse teacher. Construction of a new professional identity. *Invest Educ Enferm*. 2012;30(3): 398-405.
- Crisafulli S. Universiteto studentų profesinės identifikacijos procesas socialinių mokslų studijose. Daktaro disertacija. Kauno technologijos universitetas. 2009.
- Denscombe M. *The Good Research Guide*. Philadelphia. 2003
- Erikson EH. *Identity and the life cycle*. New York: Norton. 1980.
- Grealish L, Trevitt C. Developing a professional identity: student nurses in the workplace. 2005. Prieiga per internetą <http://findarticles.com/p/articles/mi_6813/is_12_19/ai_n28320077/?tag=content;col1>, [žiūrėta 2013-06-25]
- Helmich E, Derksen E, Prevoe M, Laan R, Bolhuis S, Koopmans R. Medical students' professional identity development in an early nursing attachment. *Medical Education*. 2010; 44: 674–682.
- Hirschi A. Vocational Identity Trajectories: Differences in Personality and Development of Well-being. *European Journal of Personality*, Eur. J. Pers. 2012; 26: 2–12.
- Jackson JL. Theoretical counseling orientation: an initial aspect of professional orientation and identity. Doctoral dissertation. Tuscaloosa, Alabama. 2010;
- Krabi K. University teacher's professional identity and its construction. 2005. Prieiga per internetą <http://www.ruc.dk/paes/forskernskolen/program/info/summer_school/summer2005/papers2005/kristina_krabi/>, [žiūrėta 2009-07-21].
- Kragelund L. The Windmill of Learning Processes: A learning and teaching tool for student nurses and mentors. *Nurse Education Today*. 2011; 31: 54–58.
- Marcia JE. Development and validation of ego identity statuses. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1966; 3: 551-558.
- Marcia JE. Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity*, 2002. 2:7-28.
- Marcia JE. Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley. 1980.
- Urbonienė A. Prielaidos merginų profesinio identiteto vystymuisi technologijos ir fizikinių mokslų studijose. Lyčių studijos ir tyrimai. *Mokslo leidinys*. 2008; 5:84-90.
- Trede F, Role of work-integrated learning in developing professionalism and professional identity. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*. 2012;13(3):159-167.
- Vaičiulienė A. Asmenybės tapatumo įvertinimas. Vilnius, Vilniaus pedagoginis universitetas. 2001
- Weaver R, Kath Peters K, Koch J & Wilson I. 'Part of the team': professional identity and social exclusivity in medical students. *Medical Education*. 2011; 45: 1220–1229.
- White MT, Borges NJ, Geiger S. Perceptions of Factors Contributing to Professional Identity Development and Speciality Choice: A Survey of Third- and Fourth-Year Medical Students. *Annals of Behavioral Science and Medical Education*. 2011; 17:1, 18-23.
- Žydzūnaitė V., Crisafulli S. Žinių konstravimas aukštojoje mokykloje, kaip prielaida studento profesinio tapatumo vystymuisi. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 2012;10:133–141.
- Žydzūnaitė V. Qualitative diagnostics of professional identity development in vocational education and training: congruences and disconnections. 2005;1–20. Prieiga per internetą <<http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/142829.htm>>, [žiūrėta 2013-01-21].
- Матвеева Л. Г. Становление профессионального самосознания клинических психологов. Южно-Уральский государственный университет. Диссертация. 2004.
- Родыгина У. С. Психологические особенности профессиональной идентичности студентов. *Психологическая наука и образование* 2007;4:39-51.
- Шкуратова И. П. Когнитивный стиль и общение. Монография, Издательство Ростовского педагогического университета. 2008; 1-156 .
- Панфилова М., Профессионально-личностная идентификация как фактор становления будущего менеджера по туризму. 2008. Prieiga per internetą <www.kubsu.ru>, [žiūrėta 2013-06 -29].

Dokumentai

- Europos Tarybos direktyva 77/452/EEB Dėl bendrosios praktikos slaugytojų diplomų, pažymėjimų ir kitų oficialią kvalifikaciją patvirtinančių dokumentų abipusio pripažinimo, įskaitant priemones, padedančias veiksmingai naudotis įsisteigimo teise ir laisve teikti paslaugas. 1977. Prieiga per internetą <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:01:31977L0452:LT:PDF>>, [žiūrėta 2013-06 -29].
- Europos Tarybos direktyva 77/453/EEB Dėl įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių bendrosios praktikos slaugytojų veiklą, derinimo. 1977. Prieiga per internetą <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:01:31977L0453:LT:PDF>, [žiūrėta 2013-06 -29].

RELATIONSHIP BETWEEN PROFESSIONAL IDENTITY LEVELS WITH THE FORMING FACTORS AMONG STUDENTS FROM GENERAL PRACTICE NURSING STUDIES AT LITHUANIAN COLLEGES

R. Rimkienė, V. Žydzūnaitė

Key words: professional identity, college level studies, general practice study programme.

Summary

Vocational training at Colleges is grounded with the integration of the theory and practice. Training of students from the general practice nursing study programmes is directed not only by the documentation of the Ministry of Education and Science of the republic of Lithuania, but by the guidelines and directives of the European Union, where is indicated that practice should const not less than 50 percent of the general study length.

Researchers, who study the processes of professional identity (self)development and the factors, which influence this development, accentuate the importance of the integration between theory and practice and indicate that in theoretical and practical studies students develop their professional identity.

Research subject is the professional identity levels among students from General practice study nursing programmes at Lithuanian Colleges.

Aim is to highlight the relationship between the professional identity levels and their forming factors among students from general practice study programmes at Lithuanian Colleges.

Research questions are the following: What are the factors, which form the (self)development of professional identity? In which levels of professional identity are students from general practice study programmes at Lithuanian Colleges.

In research participated 246 students, who represent the second study year students from General practice study nursing programmes at Lithuanian Colleges. Sampling was purposeful. The research had been performed on March-April 2013, when these students completed the part of the special study subjects, and had study practices in the first study year.

Results highlighted that the biggest part of the sample are in strong position of the professional identity moratorium. The most important factors, which influence positively the development of the professional (self)identity, according to research participants, are the professional readiness of teachers in nursing, their relationships with patients and the health care personnel. The strength of the professional (self)identity of students is closely related with the nursing experience of teachers, their cooperation with patients and health care personnel.

Correspondence to: ramute.rimkiene@go.kauko.lt

Gauta 2013-07-15
